

Бессонова М. М.,

Інститут всесвітньої історії НАН України, м. Київ

КАНАДСЬКО-АМЕРИКАНСЬКА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена огляду канадсько-американських відносин наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. через призму взаємин у культурному вимірі. Особливу увагу звернуто на спроби Канади захистити свій культурний суверенітет в умовах зростання впливу масової американської культури, а також на роль Інтернету у сучасній міжкультурній комунікації.

Ключові слова: Канада, США, міжнародні відносини, міжкультурна комунікація.

Статья посвящена обзору канадско-американских отношений в конце ХХ – в начале ХХІ в. через призму культурного измерения. Особое внимание обращено на попытки Канады защитить свой культурный суверенитет в условиях роста влияния массовой американской культуры, а также на роль Интернета в современной межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: Канада, США, международные отношения, межкультурная коммуникация.

The paper reviews the Canada-US relationship at the end of XX – beginning XXI century through the prism of cultural relations. Particular attention is paid to Canada's attempts to protect its own cultural sovereignty under the growing influence of mass American culture and the role of Internet in today's intercultural communication.

Key words: Canada, the USA, international relations, cross-cultural communication.

Канадознавство в Україні можна вважати одним з перспективних напрямів наукових досліджень. За 20 років з моменту виокремлення української науки зі спільного радянського простору вже здійснено певні наукові розвідки у різноманітних галузях канадознавчих студій, географія та проблематика яких є доволі представницькою. Так, вивченням Канади займаються у Києві, Острозі, Чернівцях, Тернополі, Івано-Франківську, Львові, Дніпропетровську, Запоріжжі тощо. Канада є об'єктом дослідження істориків, політологів, педагогів, юристів, філологів, менеджерів, фахівців з соціальної комунікації [1]. В Україні вже створені канадознавчі центри, яскравими прикладами яких є Центр канадознавства Національного університету "Острозька академія" та Центр канадських студій ім. Р. Гнатишина Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича [2-4]. Втім, якщо порівнювати інтерес до Канади з науковими дослідженнями інших регіонів світу, то можна відмітити той факт, що системного вивчення Канади поки що не відбувається. Єдиним виключенням є вивчення української діаспори, представники якої активно співпрацюють з українськими вченими.

На сучасному етапі можна виділити декілька актуальних напрямків досліджень у сфері канадознавчих студій. Втім, хотілося б звернути увагу на важливість дослідів такої сторони історії Канади як канадсько-американські відносини. Такий соціальний феномен як міжкультурна комунікація останнім часом є у центрі уваги багатьох дослідників. Виразною рисою сучасності стало зростання спілкування між окремими народами завдяки таким процесам як глобалізація, зростання мобільності населення, демократизація внутрішнього та міжнародного життя та "інтернетизація". Умови для обміну інформацією та думками між представниками різних культур і народів стають дедалі доступнішими, що значно полегшує міжкультурну комунікацію. При цьому, якщо головною проблемою у міжнародному спілкуванні є різні мови, то у представників близьких за мовою, культурою, походженням, релігією та традиціями суспільств, як правило, комунікація має відбуватися без особливих перешкод та проблем "труднощів перекладу". Саме тому дослідження канадсько-американської міжкультурної комунікації є актуальним у науковому та практичному вимірах. Це пов'язано з тим, що означена проблематика становить велику значущість для України, бо можна виявити та використати певні аналогії для практики українсько-російських взаємовідносин.

У першу чергу звертають на себе географічна, історична, культурна та релігійна близькість канадського та американського суспільств. У зарубіжній науковій літературі, зокрема у канадській та американській, є величезний комплекс робіт, що сфокусовані на порівняльному аналізі цих двох країн. Об'єктом компаративістики стали політичні системи Канади та США, їх економічний потенціал та розвиток, специфіка суспільств та культури. Видано низку збірок канадських та американських авторів, проводяться тематичні симпозиуми та конференції [7-9]. У вітчизняній історіографії аналогічних робіт поки що дуже мало. В цілому, питання міжкультурного спілкування між Канадою та США опосередковано висвітлюються майже у всіх роботах, в яких тією чи іншою мірою характеризуються канадсько-американські відносини.

Метою дослідження, результати якого представлені у даній публікації, є спроба узагальнити специфіку канадсько-американської міжкультурної комунікації наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. В рамках даного матеріалу неможливо розкрити усі існуючі канали та форми сучасної міжкультурного спілкування Канади та США, тому увагу буде сконцентровано лише на декількох аспектах.

Сусідство Канади та США в історії їх взаємовідносин мало як позитивні, так і негативні сторони. З одного боку, певна подібність створила умови для налагодження тісної співпраці між Канадою та США у багатьох сферах: політичній, економічній, військовій, фінансовій, екологічній, науковій тощо. Головним проявом цього стала участь Канади у створенні зони вільної торгівлі з США, та згодом і з Мексикою. Саме укладання угод у 1988 та

1994 рр. спричинило поживлення співробітництва між двома сусідніми країнами та вплинуло на інтенсифікацію контактів між двома суспільствами.

Власне поглиблення регіональної інтеграції активізувало й іншу сторону. Означена географічна близькість та подібність між двома суспільствами, відсутність значних відмінностей у релігії, культурі, мові тощо не створювали видимих перепон для подальшого поживлення взаємодії між Канадою та США як на рівні держав, так і приватного сектору та суспільства тощо. В умовах інформатизації сучасного світу завдяки таким засобам масової комунікації як Інтернет саме поняття “кордон” у культурному вимірі починало зникати, бо створено доступ до всього різноманіття інформації про ту чи іншу країну. У контексті канадсько-американських відносин для канадської сторони це створило небезпеку через ймовірність “злиття” та “поглинання” канадського суспільства американським, а отже і сприяло формуванню своєрідних нових “кордонів”.

Культурний вплив з боку США сьогодні становить проблему не тільки для канадського суспільства. Масова вестернізація світу наприкінці ХХ ст. за “американським взірцем” стала помітним явищем сучасних міжнародних відносин. Втім, Канада зіткнулася з цим набагато раніше, і збереження свого “культурного суверенітету” залишається для неї актуальним питанням сьогодні. Як приклад, можна навести дані опитувань 1987 р. згідно з якими, значна кількість канадців вважала, що їх кіномистецтво гірше ніж американське, 51 % респондентів вважали, що Канада гірше ніж США у науці [10, с. 37]. За статистичними даними у 1995 р. 72 % загального англомовного теле ефіру було неканадського (переважно американського) походження. Навіть на канадських телеканалах 61 % інформації мав іноземне походження. Більшість з програм, які виходять в ефір як “канадські”, фактично мають “американський” зміст. Єдиною формою телепрограм, які є не-американськими за походженням – це новини та передачі про внутрішню політику. І тільки 2/3 телеефіру для франкомовного населення Канади мають місцеве походження [9]. Окрім цього, майже така сама ситуація спостерігається у сфері видання літератури, періодики та ін.

Небезпеку канадці вбачають у тому, що американське домінування у канадській масовій культурі є значною загрозою канадській ідентичності як такої, та в цілому здатності Канади функціонувати як незалежній політичній спільноті. Для того, аби запобігти цьому, уряд Канади намагається впроваджувати цілий комплекс заходів, спрямованих на (1) сприяння розвитку канадської культури та (2) захист канадської “культурної” індустрії від іноземних конкурентів [9].

Втіленням таких заходів можна вважати діяльність Канадської комісії з телебачення, радіо та телекомунікацій щодо впровадження так званого “канадського контенту”. Сутність цього полягає у вимогах до радіо та телевізійних мовників, які транслюють свої програми у Канаді, обов’язково мати продукцію канадського походження [6]. Так, у трансляціях музики по радіо діє впроваджена з 1971 р. так звана система *MAPL* (аббревіатура якої нагадує англійське слово *maple* – “клен”, а кленовий лист є символом Канади). В рамках системи *MAPL* аналізується наявність канадського походження музики, її виконавців, місця виступів та лірики. У 1971 р. нормою в ефірі було 25 % музики канадського походження, у 1980-х рр. відсоток збільшився до 30. Нові радіостанції, які почали відкриватися та отримувати ліцензії на мовлення з 1999 р. – вже мали вмещувати у своєму ефірі 35 % канадського контенту, хоча вже у попередні 5 років ліцензії фактично видавалися за умов вмщення 40 % канадського контенту [13].

Система *MAPL* докладно пояснює критерії визначення “канадського походження” того чи іншого продукту, який транслюється у Канаді [15]. Втім, критерії впроваджені існування цієї системи з 1971 р. неодноразово оновлювалися з метою врахування змін, що виникали та виникають у музичній сфері.

Аналогічні заходи здійснювалися і на телебаченні. Значну проблему для Канади становить той факт, що економічно вигіднішим є купівля прав на трансляцію вже готового американського телевізійного продукту, ніж створення власного. Так, наприклад, згідно з результатами моніторингу канадської системи комунікацій, в якому було проаналізовано період 2004-2007 рр., відсоток трансляції канадських стрічок (жанр: драма та комедія) ставив у середньому лише 21 % серед решти трансляцій цього типу [11]. Для захисту свого національного продукту Канадська комісія з телебачення радіо та телекомунікацій встановлює відсоткові норми для присутності канадського контенту на телебаченні: щорічно він має дорівнювати 60 %, та як мінімум 50 % його трансляції має припадати на так званий прайм-тайм (час з 18.00 до 24.00) [6]. Разом із запровадженням норм канадського контенту на радіо та телебаченні обговорювалися й необхідність подібних заходів у роботі кінотеатрів Канади, але у цій сфері цього так здійснено і не було.

Найбільшим рушієм запровадження такої системи в Канаді було побоювання, що без державного регулювання канадська масова культура буде поглинена культурою сусідніх Сполучених Штатів. Слід відзначити, що вищезгадана політика канадського уряду неодноразово обговорювалася в США. Прикладом цього можна навести чисельні публікації видання *Billboard*, щотижневого американського журналу, присвяченого музичній індустрії. Починаючи з 1970-х рр. на його сторінках неодноразово висвітлювалися зміни у політиці північного сусіда щодо запровадження квот канадського контенту [5].

Не зважаючи на політику державного регулювання мовлення та забезпечення присутності у ньому канадського вмісту, сучасні інформаційні технології значно зменшують ефект таких заходів. Так, наприклад, згідно з результатами вже згаданого вище моніторингу, проведеного у 2008 р. на канадському телебаченні в період з 2004 по 2007 рр. відбулося скорочення відсотку трансляції канадської музичної продукції з 79,5 % до 54 % [11]. Одним з найбільш впливових факторів цього є доступ до онлайн сервісів – та можливість перегляду неканадського продукту в Інтернеті.

З іншого боку, Інтернет став новим полем для міжкультурного спілкування. Веб-комунікація зробила доступним спілкування на індивідуальному рівні, коли на перший план виходять не офіційні позиції урядів держав, а точки зору рядових мешканців. Блоги, форуми, можливість залишати коментарі щодо публікацій у національних, регіональних та міжнародних інтернет-виданнях презентують різноманітні аспекти, що є актуальними для канадсько-американських відносин.

Однією з проблем, яка однаковою мірою цікавить і канадців і американців та активно обговорюється в Інтернеті є зростання у світі негативних поглядів щодо США. Дедалі більше це проявляється не тільки як критика політики уряду США, а і в якості осудливого ставлення до рядових американців. У канадсько-американському спілкуванні за межами офіційної політики, яка, як правило, є політично коректною, виваженою та дипломатичною, вже традиційними стали взаємні доволі несхвальні характеристики один одного. Це яскраво простежується у різних телешоу, газетних публікаціях, карикатурах, виступах коментаторів, відображується у кінематографі тощо. Так, скандальною можна назвати заяву Енн Гарт Колтер, американської консервативної журналістки та політичного коментатора, у телешоу *Hannity & Colmes*, що транслювалося наживо на американському телеканалі *Fox News*, яка стверджувала, що Канаді “пощастило, що ми дозволяємо їй існувати на тому ж континенті”. Інший приклад, аналогічний за своєю некоректністю виступ її колеги – американського політичного оглядача і консервативного коментатора каналу *Fox News* Тапера Карлсона у програмі *Wolf Blitzer Reports* на каналі *CNN*: “Без США Канада – по суті Гондурас, тільки холодніший та менш цікавий” (дата ефіру обох виступів 30 листопада 2004 р.) [12]. Обидва виступи були продубльовані на американських та канадських веб-сторінках, та ще довгий час доповнювалися відповідними коментарями з боку канадців та американців.

Дуже часто означені негативні стереотипи щодо канадців можна побачити в американському кінематографі – коли серед іншого зустрічаються фрази: “Канада, а це що – країна?”, або мешканці Канади зображені менш дотепними, розумними, кмітливими, ніж американці. Як своєрідна відповідь на такі іміджі канадців у США – на канадському телебаченні транслювалися програми, в яких у незручних ситуаціях показували американців. Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. була дуже популярною низка шоу, програм та серіалів, в яких у невідомому світі показували як рядових американців, так і політиків та відомих людей, підкреслювалося їх неучтло щодо Канади та решти світу. Прикладом такої програми можна навести *Talking to Americans*, (“Розмови з американцями”) 2001 р. [14]. Деякі з цих програм розміщені в Інтернеті, тому вони продовжують жити негативні погляди сусідів по північноамериканському континенту один до одного. Цілком зрозуміло, що це – лише один з аспектів канадсько-американської міжкультурної комунікації, поряд з яким є значно більше позитивних її проявів. Втім, завдяки присутності в Інтернеті та психологічній специфіці кращого запам’ятовування саме “негативно” забарвленої інформації, це привертає значно більше уваги як учасників самої комунікації, так і сторонніх спостерігачів.

В цілому, можна констатувати, що наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в умовах поживлення інтеграційних процесів та інформатизації суспільства канадсько-американська комунікація поглиблюється. З одного боку, це є відображенням загальносвітової тенденції, коли Інтернет-вимір дає можливість спілкуватися без перешкод народам, які живуть на значній географічній відстані. З іншого боку, у випадку канадсько-американських відносин, географічна близькість, економічне асиметричне партнерство, спільна мова, культура, релігія створюють умови для настільки близької інтеграції обох суспільств, що сприймається канадською стороною як значна небезпека для збереження Канади як політичної спільноти, та, з метою захисту свого культурного середовища, провокує на “будівництво” нових “кордонів”.

Література:

1. Канада : Каталог книг та періодики. Державна науково-технічна бібліотека України [Електронний ресурс] / ДНТБ України. – Режим доступу : http://rs.gntb.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe – Назва з екрану.
2. Канадознавство : Матеріали першої міжнародної конференції з Канадознавства, 26-28 лютого 2010р. – Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2011. – 280 с.
3. Опис центру канадських студій ім. Р. Гнатишина, цілі та напрямки діяльності [Електронний ресурс] / Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – Режим доступу : <http://rhsc.chnu.edu.ua/index.php?page=ua> – Назва з екрану.
4. Центр канадознавства Національного університету “Острозька академія” [Електронний ресурс] : Національний університет “Острозька академія” – Режим доступу : http://www.oa.edu.ua/ua/etc/canada_ua – Назва з екрану.
5. BillboardMagazineArchives [Електронний ресурс] : BillboardMagazine – Режим доступу : <http://www.billboard.com/#/archive> – Назва з екрану.
6. Building on success – a policy framework for Canadian television <http://www.crtc.gc.ca/eng/archive/1999/PB99-97>. HTM – Назва з екрану.
7. Canada and the United States : differences that count / Ed. by Thomas D. –Peterborough, 1993. – 424 p.
8. Canada and the United States: Enduring Friendship, Persistent Stress / Ed. By Charles F.Doran, John H.Sigler. – American Assembly, ColumbiaUniversity and Council of Foreign relations, 1985. – 256 p.
9. Canada and the US // Canadian Politics : A general Appraisal / GeorgePerlin – Toronto: Queens University, 1999. [Електронний ресурс] : A Textbook in 3 CD /– 1 електрон.опт.диск (CD-ROM) : 12 см. – Систем. вимоги : Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000. – Назва з конейнера.
10. Canadians Speak Out on Issues and Hopes // Maclean’s. – 1988. – January4. – P. 34-38.
11. Communications Monitoring Report 2008 [Електронний ресурс] : Canadian Radio-television and Telecommunications Commission – Режим доступу: <http://www.crtc.gc.ca/eng/publications/reports/PolicyMonitoring/2008/cmr2008.htm> – Назва з екрану.
12. Coulter: Canada is “lucky we allow them to exist on the same continent”; Carlson : “Without the U.S., Canada is essentially Honduras” [Електронний ресурс] : Media Matters for America. – December 01. – 2004 – Режим доступу: <http://mediamatters.org/research/200412010011> – Назва з екрану.
13. LeBlancLarry. NewCanadianActswaitout Q4 congestion / LarryLeBlanc [Електронний ресурс] : BillboardMagazine – 2005. – Vol.117. – No 33. – August 13. – P.12. – Режим доступу: <http://www.billboard.com/#/archive/read?id=wRQEA AAAMBAJ&pg=12&query=Cancon&date=2005-08-13> – Назва з екрану.
14. Talking to Americans (TV 2001) [Електронний ресурс] : The InternetMovieDatabase – Режим доступу: <http://www.imdb.com/title/tt0282195/> – Назва з екрану.
15. The MAPL system – defining a Canadian song [Електронний ресурс] : Canadian Radio-television and Telecommunications Commission – Режим доступу: http://www.crtc.gc.ca/eng/INFO_SHT/R1.htm – Назва з екрану.